

מערכה ז. כפרה על עבירה שנעשתה לאחר הפרשת הבהמה לקרבן (ו,א-ז,א)

כיפר' מובנו שלא עשה מצוה מן המובחר, אבל ביטול הסמיכה התכפר. על פי פירושו, נראה שגם עשה שלאחר שחיטה מתכפר³.

בברייתא אחרת אומר ר' שמעון, שהתורה חייבה להביא בחג השבועות שני שעירי חטאת (אחד למוסף, האמור בפרשת פנחס, והשני לשתי הלחם, האמורים בפרשת אמור) כדי לכפר על "טומאה שאורעה בין זה לזה". הגמ' מבינה תחילה ששני השעירים הופרשו יחדו, והטומאה שאירעה "בין זה לזה" היינו: בין הקרבנות של הראשון להקרבנות של השני, ומכאן שהשעיר מכפר גם על עבירה שנעשתה לאחר הפרשתו⁴. הגמ' מנסה לדחות בשני אופנים: האחד, שיש להפריש את שני השעירים בזה אחר זה, וכך השני יכפר על טומאה שאירעה בין הפרשתו להפרשת הראשון; והגמ' אומרת שתירוץ זה דחוק מבחינת פשט הכתוב, שאינו אומר שיש להפריש בזה אחר זה דווקא. השני, שגם אם הופרשו בבת אחת – דין הוא בקרבן ציבור, שיעודו והפרשתו נקבעים רק בזמן שחיטתו ("סכין מושכתן למה שהן"); ואף על כך מקשה הגמ', שכן מצינו שר' שמעון עצמו אינו סובר כך.

ראיה נוספת מביאה הגמ' מדברי ר' ירמיה, ששאל על מקרה ששעיר העצרת השני נשחט קודם זריקת דמו של הראשון, לשם מה נזרק דם השעיר השני? ור' זירא השיב לו, שהוא בא על טומאה שאירעה בין זריקת דמו של ראשון לבין זריקת דמו של שני; ומשמע שפשוט היה להם שהשעיר מכפר על טומאה שבין זריקת דם הראשון לבין שחיטת השני, למרות שהיתה אחר הפרשה⁵. הגמ' דוחה, שאפשר שהשאלה נשאלה כ'אם תמצא לומר', שעל הצד שהשעיר מכפר על עשה שלאחר הפרשה – האם גם על עשה שלאחר השחיטה?

הסוגיה מסתיימת בכך שהספק האם העולה מכפרת על עשה שלאחר הפרשה לא נפשט בביור. בעשה שלאחר שחיטה, לדעת רבא הדבר פשוט שאינה מכפרת, ואילו ר' ירמיה מסופק בדבר. בדעת ר' זירא נחלקו המפרשים: לדעת רש"י (ז,א ד"ה דלמא) הוא סובר שמכפרת אפילו על עשה שלאחר שחיטה, אלא שהגמ' אינה רוצה לפשוט את ספקה

קרבנות המכפרים על חטא מתחלקים לשני סוגים: יש קרבנות המכפרים על חטא מסוים וידוע, כגון חטאת של אדם יחיד. קרבן זה מובא רק לאחר ידיעת החוטא על חטאו, ככתוב: "או הודע אליו חטאתו אשר חטא, והביא קרבנו שעירת עזים" (ויקרא ד,כח). אם האדם הפריש בהמה לקרבן חטאת, ורק לאחר מכן עשה בשוגג את העבירה המחייבת בקרבן – חטאת זו אינה מכפרת עליו, ומוטל עליו להפריש קרבן חדש.

יש קרבנות המכפרים על כמה חטאים, כגון עולה, המכפרת על ביטול מצוות עשה, ואפילו יש בידו כמה וכמה עבירות – כולן מתכפרות כאחת¹. דוגמא נוספת לכך היא חטאת הציבור שבאה במוספי המועדים, המכפרת על עוון טומאת מקדש וקדשיו, דהיינו, שאפילו אם רבים מישראל חטאו בכניסה למקדש בטומאה, ולא ידעו על כך, ולא הביאו קרבן אישי – כולם מתכפרים בקרבן הכללי (עיין במשנה בשבועות פ"א מ"ד).

הסוגיה כאן עוסקת בשאלה: האם קרבנות אלו, המכפרים על כמה עבירות, מכפרים גם על עבירות שנעשו לאחר שהבהמה הופרשה לקרבן, או שמא יש לדמותם בנקודה זו לחטאת יחיד, שאינה מכפרת על עבירה שנעשתה לאחר ההפרשה?

תמצית מהלך הסוגיה

הגמ' מביאה ברייתא, האומרת שהמקריב קרבן ללא סמיכה – "מעלין עליו כאילו לא כיפר, וכיפר". הניסוח סתום, כיצד 'כיפר' ולא 'כיפר' כאחת? הגמ' מפרשת, ש'כיפר' על העוון שעליו בא הקרבן, אך לא כיפר על ביטול מצות הסמיכה. הגמ' מבינה תחילה בטעמו של דבר, שעבירה זו נעשתה לאחר הפרשת הקרבן, ומכאן שהקרבן אינו מכפר על עשה שלאחר הפרשה.

רבא דוחה ראיה זו, וסובר שביטול הסמיכה לא התכפר משום שהוא מתברר רק בשעת השחיטה, ומכיוון שעבר על העשה לאחר השחיטה – הדבר ברור שהקרבן אינו מכפר עליו².

רב הונא בר יהודה דוחה את הראיה באופן אחר, ש'לא

מלשון זו, שהגמ' שואלת רק על העשה של טומאת מקדש וקדשיו, וכפי שמפרש רש"י, שהכוונה למצוות עשה "וישלחו מן המחנה", אבל איסור הלאו והכרת שלאחר הפרשה – אינו מתכפר, כמו בחטאת יחיד. ברם, השטמ"ק (אות ג) מבאר שאין לחלק בין עשה ללאו ולכרת, ומכיוון שהשעיר אינו בא על עבירה מסוימת, אלא על עבירות רבות, הרי הוא מכפר על טומאת מקדש וקדשיו אפילו על הלאו והכרת שבה. כך כותב גם הריטב"א (שבועות י"א ד"ה מהו): "ובפ"ק דזבחים איבעיא לן אי מכפרא עולה על עבירות עשה ולא תעשה [כוונתו כנראה ללאו הניתק לעשה, המתכפר בעולה] דלאחר הפרשה, ומה לי עולה ומה לי חטאת?", וכך כתבו כמה אחרונים כאן (שפת אמת; חמדת דניאל; תוספת קדושה, וכתב זאת גם בדעת רש"י).

5. ואין לתלות זאת ב"לב בית דין מתנה", משום ששאלת ר' ירמיה מוסבת על דברי ר' שמעון (רש"י ד"ה ע"כ), והגמ' הוכיחה שלדעתו לא אמרין "לב ב"ד".

1. כך מפורש בגמ' כאן: "כיוון דאי איכא כמה עשה גביה – מכפרא", ופירש רש"י, שהדבר נלמד מכך שהתורה לא חייבה להביא עולה על החטא, אלא שעל ידי הדורון האדם נרצה לה', ורצויו זה מכפר על עוונותיו.

2. יש להעיר, שלהלן (ל,א) סובר רבא עצמו, ש"אינה לשחיטה אלא לבסוף". לפיכך יש לשאול, הרי כבר בתחילת השחיטה מתבטלת האפשרות לסמוך, ועדיין אין זה מעשה שחיטה! ראה על כך ב'דם זבחים'.

3. קרן אורה. מלשון השטמ"ק (אות כא) "ואפילו לאחר הפרשה" משמע, שעשה שלאחר שחיטה אינו מתכפר, ואפשר שלדעתו הסמיכה אינה נחשבת כ"עשה שלאחר שחיטה", משום שחובתה קודם השחיטה.

4. לשון הגמ': "והא הכא דעשה דלאחר הפרשה הוא וקא מכפרא", וניתן להבין

גדר החיוב להביא עולה לעובר בעשה). באשר לשעירי המוסף, יש כאן לכאורה נפקא מינה משמעותית יותר, שאם שעירי העצרת אינם מכפרים על חטא שלאחר הפרשתם – חובה להפרישם בזה אחר זה ולא בבת אחת, ולהקריב תחילה את השעיר שהופרש ראשון⁷. אך מכיון שהלכה כדעת חכמים ש"לב בית דין מתנה", הרי שבכל מקרה הפרשת השעיר השני חלה סמוך להקרבתו⁸.

ההכרעה בספק זה

הכרעת הספק בסוגיה מתבררת מתוך דברי הראשונים בגמ' בשבת (עב,א). בסוגיה שם ישנו דיון בשאלה דומה, באשר לאשם על ביאת שפחה חרופה (שאף הוא מביא קרבן אחד על כמה עבירות, כמבואר במשנה בכריתות פ"ב מ"ג), האם קרבנו מכפר גם על עבירה שלאחר הפרשה: דעת עולא, שהאשם אינו מכפר על עבירה שלאחר הפרשה, ואילו בדעת רב דימי נחלקו הראשונים, האם חולק על כך או לא (עיין רש"י ותוס' שם ד"ה כי אתא). מסקנת הסוגיה שם ("כי אתא רבין וכו') כעולא, וכך פוסק הרמב"ם (הל' שגגות טו), שאשם שפחה חרופה אינו מכפר על עבירה שנעשתה אחרי הפרשתו.

לדעה שאשם מכפר על עבירה שלאחר הפרשה – ברור שהוא הדין בעולה, ולכאורה אין מקום לספקה של הסוגיה כאן. תוס' (שם) דנים בכך, ומסבירים את היחס בין הסוגיות בשלוש דרכים, שמהן עולות מסקנות שונות להלכה:

א. הדיון בגמ' שם מבוסס על המסקנה כאן, שעולה מכפרת על עשה שלאחר הפרשה, כפי שיוצא מדעת רב דימי שם (לפירוש תוס'). אמנם הגמ' כאן דוחה את הראיה מהברייתא לכך ששעירי החטאת מכפרים על עבירה שלאחר הפרשה, אך תירוצי הגמרא הם "דיחויא בעלמא", ואינם פשט הברייתא⁹. לפי זה נראה, שמחלוקת האמוראים שם היא האם יש להקל באשם כמו בעולה. להלכה, אם כן, כדעת עולא שם, עולה מכפרת על עבירה שלאחר הפרשה, ואילו אשם לא¹⁰.

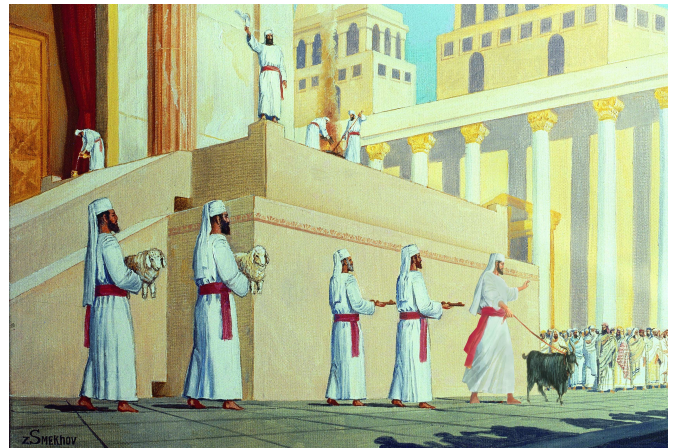
המחויב עולה, והלה כבר הפריש את עולתו ואחר כך עבר על עשה, עיין תוס' ז,א ד"ה חטאת.

9. נראה שאין כוונת תוס' שעולא ורב דימי הכירו את הסוגיה כאן, שהרי כאן דנים רבא ורב פפא המאוחרים להם, אלא שעל כל פנים הם הניחו בפשטות את מה שהגמ' כאן הגיעה אליו במסקנתה.

10. תוס' שם (בתירוצם השני) מסבירים את החילוק בין אשם לעולה, שהעולה היא דורון, וכך מבאר הר"ן בחידושו שם: "דלא דמי לעולות, לפי שאינן חובה אלא שהמתנדב עולה מכפרת על חייבי עשה, אבל דבר שבחובה כאשם אינו מכפר על מעשה שלאחר הפרשה". יש בזה קושי, שכן הגמ' כאן דנה גם על שעירי הרגל, שהם חובה, האם מכפרים על עבירה שלאחר הפרשה! אולם הרמב"ן שם מסביר את דברי תוס': "התם [בעולה] לא קבע ליה על איזה מהם קרבנו בא, אבל הכא קרבנו קבוע, ונקבע על בעילה ראשונה שהופרש עליה". כלומר, אשם שפחה חרופה, הגם שהוא מכפר על כמה עבירות, הרי הוא קרבן חובה על מעשה ידוע ומוגדר, ביאתו הראשונה, ולכן ראוי שלא יעלה לעבירה שלאחר הפרשתו. על פי חילוק זה שעירי הרגל דומים לעולה יותר מאשר לאשם, שכן אינם באים עקב מעשה מסוים. יש מקום להסבר נוסף: העולה מכפרת רק על עשה הקל, ואילו האשם מכפר על לאו החמור. תירוץ זה תלוי בדיון לעיל הערה 4, האם על הצד שהשעירים מכפרים אף לאחר הפרשה הכפרה היא גם על הכרת. חילוק אפשרי נוסף: עולה מכפרת יותר

מדבריו⁶, ואילו תוס' (ד"ה דלמא) סוברים שגם הוא מסופק בדבר, כר' ירמיה.

טעם החילוק בין עשה שקודם הפרשה לעשה שלאחר הפרשה, שהקרבן מתקבע בהפרשתו לשם החטאים שקדמו לו, כלשון 'פירוש קדמון' (ב'שיטת הקדמונים): "והפרשת הקרבן היא כאילו הקריבו". עוד אפשר לומר, שאם יכפר על עשה שלאחר הפרשה – יהיה בעל הקרבן כטובל ושרץ בידו, שגם לאחר הפרשה ימשיך לעבור על עשה על דעת שהקרבן יכפר עליו, ונמצאת תשובתו תשובה של רמיה (כלשון הגמ' בשבת עב,א: "הפריש קרבן ואמר: המתניו לי עד שאבעול").

שעירי העצרת. בחג השבועות מובאים שני שעירים לחטאת: האחד עם קרבן המוסף, המוזכר בפרשת פנחס, והשני, הנראה בציור מימין, עם שתי הלחם והכבשים, המוזכרים בפרשת אמור. שני השעירים מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו, והגמרא אומרת שהשני מכפר על טומאה שהתרחשה בין הראשון לשני.

ההשלכות למעשה מספקה של הגמרא

בעולה, גם אם לא כיפרה על העשה שלאחר הפרשה – אין חובה על האדם להביא עולה כדי להתכפר; ומכל מקום – רצוי שיביאנה כדי שיתכפר (ראה להלן מערכה יא על

6. ובכל זאת ניסתה לפשוט מר' ירמיה, תלמידו, משום שאם ר' ירמיה לא העלה על דעתו כלל לשאול על עשה שלאחר הפרשה, ברור שהוא מתכפר (לשם זבח).

7. עיין תוס' ד"ה וליקו, ובטרת הקדש אף כתב בדעת תוס': "שיש חיוב מן התורה לאחר את זמן ההפרשה כל מה שיש בידי היכולת, כדי לכפר גם על מה שיארע תוך אותו זמן המאוחר". מרש"י (ד"ה אי, הכא, וליקום, עיין בשטמ"ק) משמע יותר מזה, שאם שעת הפרשתם קובעת, הרי שכשהופרשו בבת אחת – אין צורך להקריב את השני, והתורה חייבה שניים רק כשהפרישם בזה אחר זה!

מדברי רש"י ותוס' משתמע, שכל עניינו של הקרבן השני הוא תוספת הכפרה שיש בו, ואם אינו מכפר יותר מן הראשון – הרי הוא פסול. בקרן אורה תמה על כך, שהרי זוהי חובת היום, אלא שבנוסף לכך יש בהם כפרה, וכל הדיון בגמ' הוא רק על הטעם שאומר ר"ש להבאתם, אך עצם הדיון אינו תלוי בטעם. כיוצא בזה כתב גם בפני יהושע (ר"ה ח,ב). כדבריהם מפורש בירושלמי בשבועות (פ"א ה"ד): "רב הושעיה בעי: הגע עצמך ששחטו שניהן כאחת, מה אית לך טומאה שאירעה בין זה לזה? אמר ר' בון: אילו ישראל כשרין, שמא אינן מביאין מה שקבעה להן תורה?". כלומר, אפילו ברור שאף אחד מ ישראל לא חטא, ואינם זקוקים לכפרה זו, חובתם להביא את המוספים כדינם, והוא הדין כשאין בשני כפרה נוספת על הראשון.

8. השלכה מעשית נוספת קיימת במקרה של חטאת שנשחטה לשם אדם אחר

אורה מכריע, על פי דברי ר' זירא בסוף הסוגיה (וכפירוש רש"י), שאף עשה שלאחר שחיטה מתכפר. לעומתו, בליקוטי הלכות סובר שהספק בעשה שאחר הפרשה עומד בעינו, ואילו בעשה שלאחר שחיטה הדבר ברור שאינו מתכפר, כי דעת רבא מכריעה כנגד דעתם של ר' ירמיה ור' זירא, מפני ש"הלכה כבתראי".

סיכום

הגמ' מסופקת האם עולה מכפרת על מי שעבר על עשה לאחר הפרשת עולתו, וכן האם שעירי המועדות מכפרים על עבירה שנעשתה לאחר הפרשתם. אין לשאלה זו השלכה הלכתית מובהקת, שכן גם אם העשה לא התכפר – אין חובה להביא עולה. כמו כן, על פי דעת חכמים, ש"לב בית דין מתנה" על קרבנות הציבור, הרי שגם אם חטאות הציבור אינן מכפרות על מה שנעשה לאחר הפרשתן, ההפרשה חלה ממילא רק בסמוך להקרבה.

מסקנת הגמ' בשבת, שאשם הבא על שפחה חרופה אינו מכפר על עבירה שלאחר הפרשתו.

בהכרעת הספק בסוגיה כאן מצאנו כמה דעות: א. העולה מכפרת על עשה שלאחר הפרשה (תוס' בשבת בתירוצם הראשון), ואפילו על עשה שלאחר שחיטה (קרבן אורה; משמע ברש"י וברמב"ם). ב. הדבר נותר בספק (תוס' שם בתירוצם השני). לדעה זו, יש אומרים שעשה שלאחר שחיטה ודאי אינו מתכפר (מיוחס לר"ש על התו"כ; ליקוטי הלכות), ויש אומרים שאף זה מסופק (משמע בראב"ד). ג. העולה אינה מכפרת על עשה שלאחר הפרשה (תוס' בשבת בתירוצם השלישי; ריטב"א שם).

ב. הגמרא כאן אמנם נותרת בספק, אך הספק מעיקרו הוא על פי דעת עולא שם, שאשם אינו מכפר על עבירה שלאחר הפרשה, והדיון כאן הוא האם יש להחמיר בעולה כמו באשם. להלכה, דין העולה מסופק, ואילו אשם אינו מכפר על עבירה שלאחר הפרשה.

ג. דין אשם ועולה שווה, והספק בסוגיה כאן נוגע גם לכפרת אשם אחרי הפרשתו, אך הגמ' כאן אינה רוצה לפשוט את ספקה מדברי אמוראים, ולכן לא הביאה את דברי עולא. כך נראה גם מדברי הריטב"א שם בהסברת דעת עולא: "אין לומר שיתכפר שום אדם בקרבן שהופרש קודם שחטא". לפי זה, מסתבר למעשה להכריע בספק כאן על פי המסקנה שם, ואם כן בין עולה ובין אשם אינם מכפרים על עבירה שלאחר הפרשה.

הספק בהבנת מסקנת הסוגיה מתבטא בפירושי הראשונים למשפט "מעלין עליו כאילו לא כיפר", במקומות השונים בהם הוא מופיע (משנה נגעים יד; תורת כהנים ויקרא נדבה פרק ד, ומצורע פרק ג, יב; גמ' יומא ה,א ומנחות צג, ב); יש שפירשו את הדברים כדעת רב הונא בר יהודה, ש"לא כיפר" כלפי שמיא (רש"י ביומא ומנחות שם; רמב"ם הל' מעשה הקרבנות ג, יב; רבנו אליקים וריטב"א יומא שם; רע"ב נגעים שם, ועיין שם בתוס' יו"ט), ונראה שלדעתם אפילו עשה שלאחר שחיטה מתכפר¹¹. יש שפירשו דווקא כדעת רבא, ש"לא כיפר" על ביטול הסמיכה (רבנו הלל והמיוחס לר"ש משאנץ לתו"כ שם; ועיין תוס' רי"ד ביומא שם ור"ש בנגעים שם). ויש שהביאו את שני הפירושים (תוס' ישנים יומא שם; ראב"ד בתו"כ שם).

באחרונים מצאנו דעות שונות בהכרעת הסוגיה: בקרבן

לב בית דין מתנה (ו, ב)

בית הדין הגדול, היושב בלשכת הגזית, מלווה את עבודת הכהנים ומפקח על ביצועה התקין. לעיתים בית הדין מחליט על שינוי יעודו של הקדש מסוים, על ידי הטלת תנאי: אם ייעשה כך וכך – בטלה הקדשתו של הקרבן מעיקרה. הדבר אפשרי מפני שכל ישראל המביאים את תרומותיהם למקדש מסכימים מלכתחילה שבית הדין יהיה אחראי על ניהול ההקדש, וכאילו אמרו במפורש: דבר זה יהיה הקדש רק אם בית הדין ירצו בכך. באופן זה התאפשר לבית הדין לתקן תקנות מסוימות הנצרכות להתנהלות הסדירה של המקדש ועבודתו. במסכת שקלים (פרק ז משנה ו-ז) הוזכרו מספר תקנות כאלה, כגון שהכהנים יהיו רשאים להשתמש במלח שבמקדש לצרכיהם. התנאי מועיל בקדשי הציבור, שבית הדין אחראי לנהלם, ולא בקרבן יחיד (תוס' מנחות טו, ב ד"ה אפשר).

הסוגיה כאן עוסקת בבעיה מיוחדת שהתרחשה מדי שנה בסוף חודש אדר: קרבנות שניקנו מכספי מחצית השקל עבור קרבנות הציבור נשארו מיותרים, כי החל מראש חודש ניסן צריך להביא את הקרבנות מתרומה חדשה. על ידי תנאי של בית הדין התאפשר לבטל את הקדשת הקרבנות הללו מעיקרה, ולשוב ולקנותם מכספי התרומה החדשה.

רש"י והרמב"ם. אם כי, יתכן לומר שראשונים אלה פירשו כך לא כהכרעה בספק בסוגיה כאן, אלא משום שזהו פשט הלשון "כאילו לא כיפר", וכך נראה בריטב"א, לאור דבריו במסכת שבת הנ"ל. חיזוק להבנת הגבורת ארי בדעת רש"י מהסוגיה להלן ז,א על השוחט חטאת לשם המחויב עולה, ראה להלן מערכה ט: "מיהו המחויב עולה?".

מאשר אשם שפחה חרופה, שכן עולה מכפרת על כל מיני עשה שבידו, ואילו האשם מכפר על כמה ביאות באותה שפחה עצמה ולא על ביאת כמה שפחות (גמ' כריתות ט,א).

11. כך כותבים בגבורת ארי (יומא שם) ובציץ אליעזר (ח"ד סי' כט פרק ט) בדעת